

שיעור כא

שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן

(בבא בתרא טו ע"א)

פתיחה

- א. רבנו משולם - יחיד ללא בעל הקורא
  - ב. רמב"ם - יחיד ללא מניין של עשרה
  1. כשיש פחות מעשרה - קריאה של ציבור או של יחיד?
  2. על פסוקים אלו לא חלה קדושת תורה שבכתב בחיי משה רבנו
- סיכום

פתיחה

בגמרא (בבא בתרא יד ע"ב - טו ע"א [מנחות ל ע"א - נוסח אחר]) נאמר:

אמר מר: יהושע כתב ספרו, ושמונה פסוקים שבתורה... תניא כמאן דאמר: שמונה פסוקים שבתורה יהושע כתבן, דתני 'וימת שם משה עבד ה' ' (דברים לד, ה). אפשר משה מת, וכתב 'וימת שם משה'? אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע, דברי ר' יהודה, ואמרי לה ר' נחמיה.¹ אמר לו ר' שמעון: אפשר ספר תורה חסר אות אחת, וכתב 'לקוח את ספר התורה הזה' (דברים לא, כו)? אלא עד כאן הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא אומר, ומשה כותב בדמע, כמו שנאמר להלן: 'ויאמר להם

---

1 בגמרא (מכות יא ע"א) מופיעה מחלוקת בין ר' יהודה לבין ר' נחמיה בהקשר של אותם שמונה פסוקים: "ויכתוב יהושע את הדברים האלה בספר תורת אלהים" (יהושע כד, כו). פליגי בה ר' יהודה ור' נחמיה. חד אומר שמנה פסוקים, וחד אומר ערי מקלט". ייתכן שהמחלוקת שם תואמת לדברי הגמרא כאן מי אמר מימרה זו.

ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני כותב על הספר בדיו" (ירמיהו לו, יח).²
 כמאן אזלא הא דאמר ר' יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב: שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן, לימא ר' יהודה היא, ודלא כר' שמעון? אפילו תימא ר' שמעון הואיל ואשתנו אשתנו.

נתמקד בהלכה שבשמו של רב גידל אמר רב: "שמונה פסוקים שבתורה יחיד קורא אותן". בראשונים מספר פירושים לדברים אלו,³ והמילה "יחיד" מתפרשת באופנים שונים:

1. יחיד ללא קרואים נוספים - אדם אחד קורא ברצף, ואין מעלים קרואים נוספים.⁴
2. יחיד ולא בעל הקורא - אדם אחד קורא ברצף, ולא שליח הציבור - בעל הקורא.⁵
3. יחיד ללא מניין - אפשר לקרוא ללא מניין של עשרה.⁶
4. יחידה - קוראים פסוקים אלו כיחידה עצמאית, ללא הפסוקים שקודמים להם.⁷
5. מיוחד - תלמיד חכם.⁸

- 2 בפירוש דברי הגמרא על דרך כתיבת שמונת הפסוקים הללו, ראה: רש"י בבבא בתרא ובמנחות, וכן בהגהות 'עיני שמואל' שהביא מדברי הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות; הגר"א, קול אליהו, דברים לד, ה; מהר"ל חידושי אגדות ומהרש"א (ב"ב כאן); הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, הגרי"ז, חידושים למנחות ל ע"א, ועוד. הרב צבי יהודה קוק, שיחות לחומש דברים פר' ואתחנן, עמ' 130-131, כתב שאכן יש דיון מי כתב את שמונת הפסוקים הללו, משה או יהושע: "נכון שיש הבחנה דקה, אבל זה מפי הקב"ה וזה מפי הקב"ה. כלליות התורה מקיפה את הכל מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', ויחד עם זה בתוך דבר ה' מן השמים, יש מדרגות: תורה, ומשנה תורה".
- 3 עיון מקיף בדברי ראשונים ואחרונים בסוגיה זו, ראה: הרב יצחק סנדר, מחזה עליון - הנביא והנבואה בהלכה, עמ' מה-סג.
- 4 מנחות שם רש"י ד"ה יחיד, ר"ת תוד"ה שמונה; מגילה כא ע"ב תוד"ה תנא; ראש השנה כז ע"א תוד"ה אבל; דעת זקנים מבעלי התוספות, דברים לד, ה. ר"ן, רבינו יהונתן מלוניל (מגילה, יב ע"א בדפי הרי"ף) כתב: "יחיד קורא אותן, ואין להפסיק בהן שיקראום שנים לפי שהם ענין אחד בסיפור כבוד משה"; רא"ש מגילה ג, ב; מאירי, מגילה כה ע"ב; פסקי ריא"ז, הלכות מזוזה וספר תורה, יד; פסקי רי"ד הל' מזוזה.
- 5 בבא בתרא ומנחות שם תוד"ה שמונה בשם רבינו משולם; ריטב"א בבא בתרא שם; ראב"ד הל' תפילה יג, ו.
- 6 רמב"ם הל' תפילה יג, ו, ומגדל עז שם; מאירי, מגילה כה ע"ב.
- 7 בבא בתרא שם - ר"י מגאש, יד רמה אות קצב, ומאירי.
- 8 מרדכי, הלכות קטנות סי' תתקנה. הובאו דבריו בדרכי משה, או"ח סי' תכת. הובא גם ברמ"א שולחן ערוך, או"ח סי' תרסט, א, וראה במשנה ברורה שם ס"ק טז. ראה: שו"ת חכם צבי סי' יג; הרב יהונתן אייבשיץ, יערות דבש, חלק א דרוש ד.

א. רבנו משולם – יחיד ללא בעל הקורא

בתוספות (בבא בתרא טו ע"א) הובאו דברי רבנו משולם ודברי ר"ת שחלק עליו:

ה"ר משולם היה מצריך מכאן לקרות לאחד אותן ח' פסוקים, שלא יקרא עמו שליח צבור. ואין נראה לר"ת דהא כל התורה כולה נמי אחד קורא, כדתנן במגילה (כא ע"ב) "קראוה שנים יצאו" ואמר בגמ' "תנא מה שאין כן בתורה"... ומה שנוהגים עתה לקרוא שנים בכל התורה, אומר ר"ת כדי שלא יתבייש מי שאינו יודע לקרות בעצמו, כענין שמצינו במסכת ביכורים (פ"ג מ"ז) דתנן "כל מי שידע לקרות קורא בעצמו ושאינו יודע לקרות מקרין לפניו. נמנעו מלהביא ביכורים התקינו שיהיו מקרין את מי שידע לקרות ואת מי שאינו יודע לקרות". ...ועוד אומר ר"י דיכול להיות שקצת מסייע לו בנחת. והא דמשמע במגילה שלא יקראו שנים, היינו שניהם שוין בקול רם.

בתוספות (מנחות ל ע"א) הדגשה אחרת בשאלת ר"ת:

וקשה לר"ת דבימי החכמים לא היה רגילות שיסייע שליח ציבור לקורא בתורה, כדמוכח בפ' שני דמגילה (דף כא: ושם) דאמרין "קראוה שנים יצאו" מה שאין כן בתורה... ומה שנוהגין עכשיו שמסייע שליח הציבור לקורא בתורה, כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרות, כענין שמצינו במס' ביכורים (פ"ג מ"ז) שהתקינו שמקרין את הכל.⁹

ההדגשה בדבריו היא שבזמן האמוראים – רב גידל אמר רב, עדיין לא נהגו ששליח הציבור, בעל הקורא, מסייע לעולה לתורה.

שאלת ר"ת היא שאין שום עניין מיוחד בקריאה כזאת, שהרי כך צריך לקרוא בתורה – אדם יחיד קורא ואין שניים קוראים. רק בקריאת מגילת אסתר שניים יכולים לקרוא יחד. לפיו, כיום נהוג בקריאת התורה שהעולה לתורה נעזר בשליח הציבור, החזן – בעל הקורא, וזאת בדומה לתקנה שתיקנו במקרא ביכורים שהכוהן יקרא את מקרא הביכורים, כי היו רבים שלא ידעו לקרוא את הפסוקים ועל כן נמנעו מלהביא ביכורים.¹⁰

9 כך כתבו גם תוס' מועד קטן כז ע"ב ד"ה בכליכה.

10 מתי תיקנו תקנה זו בביכורים ומדוע – ראה בספרי: "ביכורים בימי עזרא ונחמיה", חגי יהודה וישראל, עמ' 479-488. ראה שם שיש מהגאונים והראשונים שלא הסכימו להנהיגה זו בקריאת התורה, וטענו שאין להשוות לתקנה במקרא ביכורים. כל מי שמביא ביכורים חייב לקרוא, אך אין חובה על כל אדם לעלות לתורה. אם הוא עולה לתורה, עליו ללמוד לקרוא נכון.

הרב שלום נתן רענן קוק (בשמן רענן, ב, עמ' קלב-קלג; זכור זאת ליעקב, עמ' סז-סח), הסביר שרבנו משולם סבר כשיטת המרדכי (הלכות קטנות סי' תתקנה) שיחיד קורא אותם הכוונה ליחיד מיוחד - תלמיד חכם, וכיון שכך "אין צורך לה להתקנה לקרוא עם שליח ציבור משום שלא לבייש. משום זה יקראו אותה כעצם הדין דקריאה רק אחד". לדבריו, דברי רבינו משולם שבתוספות הם תוצאת הדין ולא עיקר הדין. דהיינו, מאחר שיעלו לתורה לקריאת פסוקים אלו תלמיד חכם, ממילא לא יהיה צורך להזדקק לתקנה ששליח הציבור מסייע לעולה או שהוא קורא במקומו. אמנם יש להעיר שרבנו משולם לא כתב בשום מקום בדבריו שאותו יחיד שקורא לברו הוא תלמיד חכם. נראה להסביר את דברי רבנו משולם באופן הבא. גם רבנו משולם הסכים שבקריאת התורה במשך כל השנה יחיד קורא ולא שניים, אלא שבמשך השנה יכול שליח הציבור לסייע לעולה בתורה כדברי ר"ת, או ששליח הציבור יכול לקרוא בתורה במקום העולה, כשהעולה איננו יודע לקרוא כלל. אך כאן בשמונת הפסוקים האחרונים שבתורה קבע רב גידל בשם רב שהעולה לתורה הוא זה שקורא לברו, ללא שליח הציבור כלל.¹¹ עליו יהיה להכין וללמוד את הקריאה על מנת שיוכל לקרוא לברו, ללא עזרת שליח הציבור. מבחינה זו דומים דבריו לדברי הרב רענן, אך ללא ההדגשה שאותו יחיד שקורא הוא תלמיד חכם שממילא יודע לקרוא. כל אדם שיוודע יכול לקרוא פסוקים אלו גם אם אינו מוגדר או אינו יודע כתלמיד חכם.

ב. רמב"ם - יחיד ללא מניין של עשרה

הרמב"ם (הל' תפילה יג, ו) כתב:

שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותם בבית הכנסת בפחות מעשרה. אף על פי שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם, הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו, ולפיכך מותר ליחיד לקרות אותן.

משמעות דברי הרמב"ם היא שאין חובה לקרוא פסוקים אלו כמו שקוראים בציבור את כל הקריאות התורה. פסוקים אלו ניתן לקרוא אף ללא מניין. הנימוק לדבריו הוא על פי האמור בגמרא בהסבר דברי ר' שמעון, שפסוקים אלו נאמרו לאחר מיתתו של משה רבנו, וכיוון שהם שונים מהפסוקים האחרים, ניתן לקראם גם ללא מניין. בשונה מדברי ראשונים אחרים שהסבירו "יחיד קורא אותן" כהלכה מחייבת שרק באופן מסוים יש

11 ובוזה מיושבת קושיית יום תרועה, ראש השנה כו ע"א, שהעיר שהרי בכל השנה רק אחד קורא, וגם אם בעל הקורא מסייע לעולה לתורה אין שומעים אותו. אכן, כך כל השנה אך בפסוקים אלו העולה קורא, ואין מסייעים לו כלל.

לקרוא את הפסוקים הללו, הרמב"ם הבין ש"יחיד קורא אותן" היא אפשרות ולא דרך מחייבת.

הראב"ד השיג על דברי הרמב"ם:

כתב הראב"ד ז"ל לא שמענו דבר זה מעולם. ומה שאמרו "יחיד קורא אותן" לומר שאינו מפסיק בהן, והכי איתא בירושלמי במגלה. ובמקומות הללו נהגו שהעולים לקרות בתורה הוא לבדו קורא ואין החזן קורא עמו. ומה שכתב הוא ענין זרות הוא מאד. והצבור היכן הלכו?

הראב"ד העיר על הרמב"ם שלא נשמע הלכה כזאת מעולם. שאלתו "והציבור היכן הלכו?" - כוונתה היא מדוע שיווצר מצב כזה שאין ציבור בעת שקוראים את הפסוקים הללו. לדבריו, ההסבר הוא שיחיד קורא פסוקים אלו ברצף כדברי רש"י ור"ת, אך ציין שהמנהג הוא שהעולה לתורה קורא ולא שליח הציבור, וכדברי רבנו משולם. מפרשי הרמב"ם ואחרונים רבים דנו במחלוקת הרמב"ם והראב"ד. לא נחזור על הדברים¹², ורק נעיין בדברים שיש להעיר ולהוסיף עליהם. הכסף משנה (רמב"ם שם) כתב על דברי הראב"ד: "שהוא ענין זרות - יש לומר דמשכחת לה שהיו עשרה בבית הכנסת ויצא אחד מהם או שלא היו בבית הכנסת אלא ט' ". תיאור מצב שהיה מניין מצומצם ואחד יצא ונשארו תשעה.

1. כשיש פחות מעשרה - קריאה של ציבור או של יחיד?

הרב יעקב בצלאל ז'ולטי (משנת יעבץ, אורח חיים, סי' עב) כתב שלכאורה הראב"ד צדק בהערתו "והציבור היכן הלכו?". שהרי במשנה (מגילה כג ע"ב) נאמר: "ואין קורין בתורה... פחות מעשרה". התוספות (שם ד"ה אין) כתבו: "בירושלמי (מגילה ד, ד) מפרש שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתן, אפילו הכי גומרין, ועל היוצאים הוא אומר: 'ועוזבי ה' יכלו' (ישעיהו א, כח), וכן הלכה", וכך פסק הרמב"ם (הל' תפילה ה, ו). על כך השיג הראב"ד: "והציבור היכן הלכו", במובן זה שגם אם יצאו כמה ואין מניין וכאמור מותר להמשיך לקרוא, עדיין זה נקרא קריאה בציבור. הרב ז'ולטי ציין שכך הסביר זאת במפורש בספר המנהיג (הלכות סוכה עמוד תכ):

וכתב הרב משה, שליח ציבור, יחיד מותר לקרותן שלא בעשרה. ולא יתכן [א] דאטו ילכו להם כל הקהל לעשות שינוי והכר בהן ולקרותן יחיד? [ב] ועוד דתנייא לה בהלכתא פסיקתא, ואין קורין בתורה פחות מעשרה? [ג] ועוד אם

12 ראה בספר המפתח של הרב שבתי פרנקל.

ילכו להם ויקראנה יחיד לא יהא שינוי בתורה, דבכל התורה אם התחילו לקרותה בעשרה והלכו מקצתן גומרים כדאיתא בירושלמי דמגילה. [ד] ועוד לשון יחיד קורא אותן נראה שחייב לקרותן ולא אמר יחיד מותר לקרותן.

השאלה השלישית של המנהיג תומכת בהסבר זה של הראב"ד על פי הרב יעקב בצלאל ז'ולטי. מדברי המנהיג גם משמע שאף יחיד לבדו יכול לקרוא, ולא רק יחיד במובן זה שיש פחות ממניין אנשים. אך בר"ן (מגילה יג ע"ב ברי"ף) כתב בהסבר הירושלמי: "מסתברא דדוקא בנשתירו רובן". לפי הרב ז'ולטי במחלוקת המנהיג והר"ן חלקו הרמב"ם והראב"ד. הרמב"ם סבר כמו הר"ן, שדווקא כשנשארו רובם גומרים בפחות מעשרה, אבל כשיצאו רובם לא גומרים, והחידוש באותם שמונה פסוקים הוא שגם אם יצאו רובם, יחיד יכול לקרוא. הראב"ד סבר כמו המנהיג שכל דבר שבקדושה צריך עשרה, והכוונה היא להתחיל בעשרה בקדושה, אך אם הלכו חלק מהציבור אפשר להמשיך, אבל זה נקרא קריאה בציבור, ולכן שאל: "והציבור היכן הלכו?".

2. על פסוקים אלו לא חלה קדושת תורה שבכתב בחיי משה רבנו

ברמב"ם לא נאמר דבר על כך שהיו עשרה ויצאו רובם או מקצתם, אלא שמותר לכתחילה לקרוא בפחות מעשרה במסגרת בית הכנסת, ואף ביחיד. כאמור, זו אפשרות, אין חובה לעשות כן. "ציבור היכן הלכו" - גם אם לא היה ציבור מותר ליחיד לקרוא קריאה זו. הרמב"ם הסביר את עצמו וכתב שפסוקים אלו נכתבו לאחר מות משה ולכן מעמדם שונה, והביטוי לכך הוא שאין חובה לקרוא אותם במסגרת מניין.

הרב יוסף דב סולובייצ'יק (שיעורי הגרי"ד - תפילין, סת"ם ומזוזה, עמ' קיב-קיג) הסביר שלשיטת הרמב"ם הדין של עשרה בקריאת התורה אינו מבוסס על כך שקריאת התורה היא דבר שבקדושה. כך פתח הרמב"ם את הלכות הקריאה בתורה (הל' תפילה יב, א): "משה רבינו תיקן להם לישראל שיהו קורין בתורה ברבים בשבת ובשני ובחמישי בשחרית כדי שלא יהיו שלשה ימים בלא שמיעת תורה". ההדגשה היא ברבים, יש צורך בעשרה משום שתיקנו שקריאת התורה תהא כנתינתה, וכמו שניתנה במעמד הר סיני. כך נאמר בירושלמי (מגילה ד, א):

ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא. חמא חד בר נש קאים מתרגם סמיך לעמודא. אמר ליה: אסור לך כשם שניתנה באימה וביראה כך אנו צריכין לנהוג בה באימה וביראה.

ר' חגי אמר ר' שמואל בר רב יצחק עאל לכנישתא. חמא חונה קאים מתרגם ולא מקים בר נש תחתוהי. אמר ליה: אסור לך כשם שניתנה ע"י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור.

כך יש לקרוא ברבים כמו שהיה במתן תורה. שמונת פסוקים אלו לא נכתבו על ידי משה רבנו כשאר הפסוקים בתורה, וגם לא ניתנו על ידו לבני ישראל באותו האופן. לכן לא חלה עליהם קדושת תורה שבכתב בחיי משה רבנו. ממילא הם שונים גם בדין קריאתם, ומותר לקרוא אותם בפחות מעשרה כעין נתינתם.¹³

אכן הביטוי "יחיד קורא אותן" משמעו ההפך מרבים. בעוד שבפתיחת הלכות הקריאה בתורה כתב הרמב"ם (הל' תפילה יב, א) שיש לקרוא את התורה "ברבים", כאן כתב שניתן לקרוא ב"יחיד".¹⁴

מוסבר אפוא מדוע ניתן לקרוא שמונה פסוקים אלו גם ביחיד, אך בכל ההלכות האחרות יש לנהוג כמו בכל הלכות כתיבת התורה וכמו כל הלכות קריאת התורה. פסוקים אלו הם חלק מהתורה, ואם תהיה חסרה בספר התורה אות אחת בפסוקים אלו, או כל פגם אחר שפוסל ספר תורה, הוא יהיה פסול, וכפי שאמר ר' שמעון: "אפשר ספר תורה חסר אות אחת". כך גם בכל הקשור לדיני הקריאה בתורה. רק בעניין הקריאה בציבור יהיה בזה דין אחר, בשל האופן שבו הם ניתנו למשה רבנו. על דברים אלו יש להוסיף את דברי דודו של הגרי"ד, הרב יצחק זאב סולובייצ'יק, הגרי"ז (חידושי הגרי"ז מנחות ל ע"א):

כל התורה כולה היה משה האומר וגם היה הכותב מפי הקדוש ברוך הוא, אבל בשמונה פסוקים הללו היה משה כותב מפי הקדוש ברוך הוא, ולא היה אומר, דהיינו שלא נאמרה לו כי אם להכתב מפי הקדוש ברוך הוא. וזהו הפירוש ש"משה אומר", היינו שניתנה לו התורה ללומדה וגם היה כותב מפי הקדוש ברוך הוא, אבל שמונה פסוקים אלו לא היה אומר דלא ניתנה לו ללומדה, כי אם כותב לחוד מפי הקדוש ברוך הוא.

והנה יש עוד לעיין אימתי נעשו השמונה פסוקים בכלל התורה - בשעת כתיבתן או אחרי פטירתו של משה. והנה אם נימא דאחרי פטירתו של משה נעשו תורה א"כ י"ל דזהו החילוק בין שמונה פסוקים לכל התורה, והנה

13 ראה עוד בעניין משמעות הקריאה בתורה בציבור: הרי"ד סולובייצ'יק, שיעורים לזכר אבא מארי, ב, עמ' רכז-רל; ובקשתם משם, עמ' 227-228; נפש הרב, עמ' שכא-שכב.

14 כך על פי דברים שכתב הרב אברהם חיים שור, תורת חיים, בבא בתרא טו ע"א: "דהכי משמע לישנא דיחיד קורא אותן. דלפירוש רש"י ור"ת ז"ל דאתי לאפוקי שלא יקראו אותן שנים זה ארבעה פסוקים וכו' הוה ליה למימר אחד קורא אותן דאחד הוא ההיפך משנים אבל יחיד הוא ההיפוך מרבים. כמו יחיד ורבים הלכה כרבים... וכן בכולהו דוכתי אשכחן דיחיד היפוך רבים הוא". ההבחנה בין ציבור (רבים) ליחיד בולטת בדברי הרמב"ם הל' תפילה ח, א; הל' מגילה ב, ח, ועוד. בתורת חיים הקשה על שיטת רש"י ור"ת וכן על שיטת הראב"ד ממשמעות המילה "יחיד".

הרמב"ם כתב בהלכות תפילה (יג, ו): "שמונה פסוקים שבסוף התורה מותר לקרות אותן בביהכנ"ס בפחות מעשרה" והיינו להתחיל לקרות בפחות מעשרה, דאם לא כן הלא הדין בכל התורה שאם יצאו גומריין, "ואעפ"י שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם", משמע מהלשון אמרם דהנך ח' פסוקים ניתן לו לאומרם ולא היה רק כותב מפי הגבורה, "הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה הרי נשתנו ולפיכך מותר ליחיד לקרוא אותן" עכ"ל. ונראה דביאור מה שכתב "הואיל ומשמען" היינו דדינם כן, שנאמרו לאחר מיתת משה דאז נעשו תורה ולא קודם בשעת כתיבתן ומשום הכי נשתנו, וצ"ע בזה.

דבררי הגרי"ז הודגש ההבדל בין אמירת הפסוקים למשה רבנו לבין כתיבתם. משה רבנו כתב אותם, אך לא אמר אותם. כיון שכך, רק במה שקשור לאופי האמירה יש שינוי לדורות בפסוקים הללו, ואין צורך לקרוא אותם בעשרה. אולם הגרי"ז נשאר בצ"ע מפני שאז היה אפשר לעשות שינויים נוספים באופן האמירה - לא לקרוא אותם ברצף ועוד. התוספת שבדבררי הגרי"ז היא שפסוקים אלו נמסרו למשה רבנו באופן שונה, ועל כן יש התייחסות שונה אליהם.

ייתכן שעל פי הרמב"ם, בפסוקים אלו המסיימים את התורה, ניתן להקל באופן הקריאה, ואפשר לקוראם גם ביחיד, מאחר שלפי אחת הדעות בגמרא יהושע הוא שכתבם. הרמב"ם אף רמז על כך: "אף על פי שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם, הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה" - משה אמרם, אך הם עוסקים במיתתו של משה רבנו, והם נכתבו אחר מותו כדעת ר' יהודה או ר' נחמיה. אופן הקריאה של אותם שמונת הפסוקים האחרונים בתורה הוא ביטוי למעבר מתורה לנביא, עקב כך שיהושע בן נון היה שותף בכתיבתם.¹⁵

אמנם אין לראות פסוקים אלו בדרגה של נביא או כקריאת הפטרה מנביא, שהרי גם הפטרה יש לקרוא במסגרת מניין (מגילה כג ע"ב; רמב"ם הל' תפילה ח, ד).¹⁶ נראה להציע שהרמב"ם הבין שכוונת האימרה "יחיד קורא אותן" היא יצירת הבדלה בינם ובין שאר פסוקי התורה, ולכן כתב שאין חובה לקראם בציבור, אם כי הרמב"ם הקפיד לכתוב שיש לקרוא פסוקים אלו רק בבית הכנסת, במקום הימצאם של רבים.

15 כשם שמגילת אסתר היא הציר המחבר בין התורה שבכתב - ספרי המקרא, לבין התורה שבעל פה. ראה בהרחבה בשיעור כ: מגילת אסתר - איגרת, מגילה, ספר.

16 אם כי מעניינת הערתו של הרשב"א (מגילה שם): "ואין מפטירין בנביא. צ"ע למה צריך עשרה בהפטרה".

סיכום

לשמונת הפסוקים האחרונים שבתורה, יש מעמד אחר בעת קריאתם בבית הכנסת. ראשונים הסבירו משמעויות שונות להלכה "יחיד קורא אותן". יחיד בהקשר של אופן הקריאה: ברצף על ידי אותו קורא, יחידה עצמאית, ללא סיוע מבעל הקורא, לא במסגרת מניין, יחיד - המיוחד שבציבור.

לפי רוב הפירושים, לפסוקים אלו מעמד גבוה מיוחד ושונה מכל הפסוקים האחרים שבתורה. אך לפי הרמב"ם ניתן להבין שאופן הקריאה של פסוקים אלו קל יותר, והסיבה לכך היא שהם ניתנו באופן אחר למשה רבנו ועל כן אין חובה לקרוא אותם בציבור.